

ПРОФ. Д-Р ВИДЕН ТАБАКОВ (1919 – 2015) – ЖИЗНЕН ПЪТ И НАУЧНИ ПОСТИЖЕНИЯ¹⁾

Б. В. Тошев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Проф. д-р Виден Табаков (1919 – 2015) – аерокосмически инженер и човек на науката, ключов участник в програмата „Аполо“ за изпращане на човек на Луната, е малко познат в България. В тази статия е направено заключение, че проф. Табаков с научните си постижения и новите технически решения, които е предложил по време на дългата си кариера в Университета на Синсинати, САЩ, е най-успешният български учен, работил в странство след Втората световна война.

Keywords: Widen Tabakoff, aero-space engineering, material science, Apollo

Виден Табаков е роден на 14 декември 1919 г. в с. Стакевци, Белоградчишко, и е починал в дома си в Америка на 6 юни 2015 г.; учил е в белоградчишкото училище – прогимназията и гимназията и е завършил средното си образование във Видин, в Мъжката гимназия „Цар Симеон Велики“.

Случи се така, че аз знаех нещо за този човек във време, когато в България неговото име не се споменаваше. Старите поколения българи обичаха да говорят за своите ученически години и споменаваха с уважение своите учители. Баща ми и майка ми имаха общи спомени от Видин – баща ми е завършил Видинската мъжка гимназия „Цар Симеон Велики“, а майка ми – Видинската девическа гимназия „Антим I“. В техните разговори името на Виден Табаков – съученик на баща ми, се споменаваше.

През лятото на 1969 г. американците кацнаха на Луната. Бяхме с жена ми в Белоградчик, за да гледаме това важно историческо събитие по югославската телевизия в директно предаване. Тогава баща ми пак спомена името на Виден Табаков: „Виден е направил устройството, с което американците се разхождат по Луната“. Не обърнах особено внимание на тази бележка и сега вече е невъзможно да разбера откъде баща ми е получил тази информация за заниманията на своя съученик.

Наистина Виден Табаков е ключова фигура в реализацията на американската космическа програма. Как е стигнал той до това?

Виден Табаков, 1943 г.

Днес ние знаем, че Виден Табаков след дипломирането си в гимназията във Видин е продължил образованието си в Германския университет в Прага. Там той е получил магистърска степен по инженерство (1941 г.). Неговите интереси към аерокосмическите изследвания го отведоха в Берлинския университет, където обаче останал само един семестър – поради тежките бомбардировки на столицата студентите продължили обучението си във Виена. Дисертацията на Табаков е от 1945 г. и е защитена в Берлинския университет. Любопитен детайл от защитата на Табаков – между неговите опоненти (сега у нас това се нарича „научно жури“) е Вернер фон Браун (1912 – 1977) – прочутият германски ракетен специалист, създател на „тайното“ оръжие „Фау 2“.

Табаков е напуснал Берлин през 1947 г. по покана на Ханс фон Охайн (1911 – 1998), който е събирал група в Аржентина за създаване на свръхзвукови реактивни самолети. Първият такъв самолет е създаден и изпробван в Германия още през 1938 г. пак от Фон Охайн.

В Аржентина Табаков останал до 1955 г., когато се върнал в Германия за работа във фармацевтичната компания Hoechst AG.

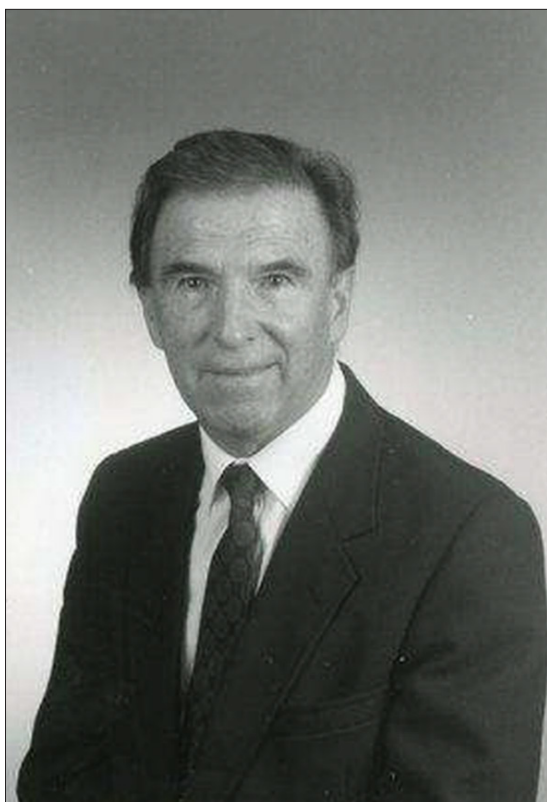
Случаят, *serendipity*, е с особена роля в науката, а и в личния живот – нещо неочаквано може да се окаже толкова важно, че да промени радикално живота

Виден Табаков, 1946 г.

на човека. Такова нещо се е случило с Виден Табаков във времето, когато е бил в Германия след работата си в Аржентина. Дошла покана от Вернер фон Браун – той предложил на Виден Табаков да се включи в неговата група от ракетни специалисти в Huntsville, Alabama. Както е известно, Вернер фон Браун реализира ракетната космическа програма. Той конструира ракетата „Сатурн 5“, чрез която бе осъществена програмата за полет към Луната „Аполо“. Пряко участие в тази дейност има и Табаков. Така за втори път след 1945 г. Табаков и Фон Браун са се оказали в творческа връзка.

По време на началните изследвания Табаков е трябвало да пътува за изпитания до US Army Engineering Division в Синсинати – изпитанията се отнасяли до високотемпературни сплави, предназначени за използване в дюзите на „Сатурн 5“. Семейството на Табаков харесало много Синсинати и армейските служби се съгласили Табакови да останат за постоянно в Синсинати, но при запазени ангажименти към космическата програма на САЩ.

Виден Табаков, 2015 г.

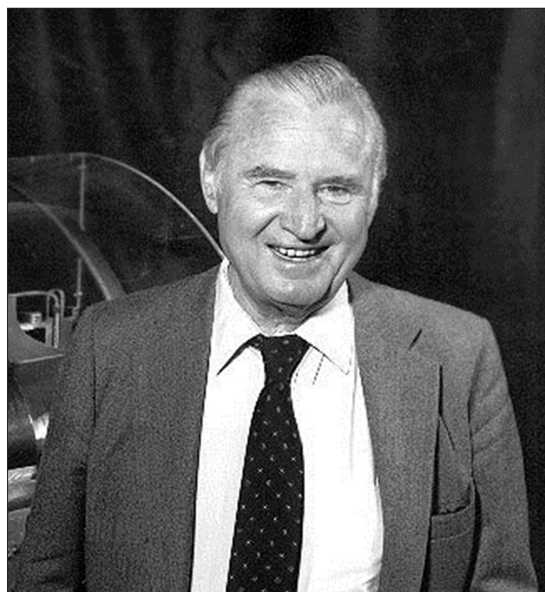
Съпругата на Виден Табаков е Gunhild Rombusch Tabakoff, тя е германка, родена на 14 септември 1920 г. в Данциг. Съвместният им живот е продължил до кончината на Гунхилд на 19 май 2001 г. Табакови имат две деца – Ирина и Фелицита.

В Синсинати д-р Табаков станал професор в Университета на Синсинати. С математици, астрономи и физици той е организирал Graduate School of the University of Cincinnati, където още от 1959 г. са предлагани магистърски и докторски програми по космическо инженерство. Самият той е професор по космическо инженерство и инженерна механика (Aerospace Engineering and Engineering Mechanics). Неговата лаборатория – “Erosion and Turbomachinery Performance Deterioration Laboratory“, след решение от 17 ноември 2009 г. на University of Cincinnati Board of Trustees е именувана “Professor Widen Tabakoff“.

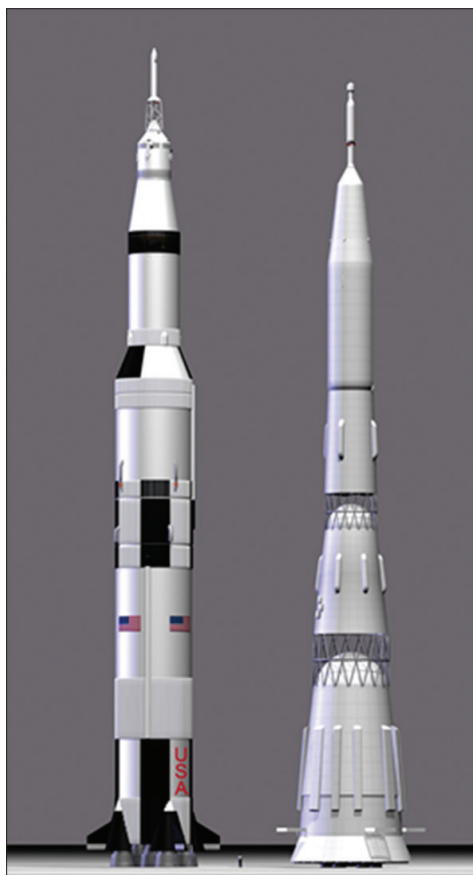
В Graduate School of the University of Cincinnati, чийто директор дълги години е бил проф. Табаков, са подготвени повече от 500 специалисти с магистърска

Вернер фон Браун, в центъра, в цивилни дрехи

Ханс фон Охайн

„Сатурн 5“

степен, а неговите успешни докторанти са 300. Чрез дейността си проф. Табаков е осигурил за Университета повече от 100 млн. долара чрез ръководените от него научни проекти. Между неговите изявени докторанти и сътрудници е Нийл Армстронг (1930 – 2012) – човекът, който пръв стъпи на Луната. Самият Армстронг до 1979 г. е бил професор по аерокосмическо инженерство в отдела на Табаков в Синсинати.

През 1972 г. проф. Табаков е бил удостоен с почетната титла “U.S. Army’s Man of Achievement”.

След пенсионирането на проф. Табаков директор на Лабораторията е станала неговата ученичка проф. Ауатеф Хамед (Awatef Hamed).

В литературата може да се намери едно слово на проф. Хамед, където между другото е написано: „От името на поколенията, чийто живот по някакъв

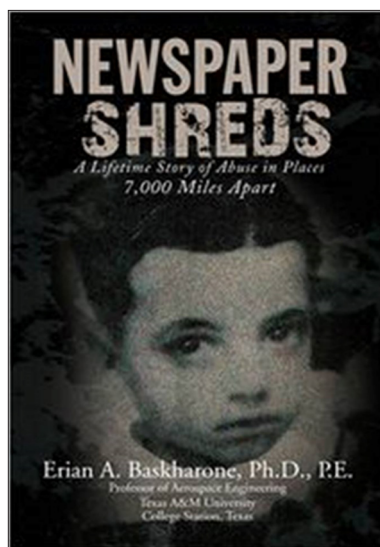
Нийл Армстронг

начин е бил докоснат от гениалността и човечността на Виден Табаков, аз искам да кажа: „Ние сме щастливи, че той дойде тук“.

Преди време намерих една книга на д-р Baskharone – американски професор по космическо инженерство, който е бил между близките ученици на проф. Табаков. Много страници от тази книга са посветени на проф. Табаков. Ученикът е бил с египетски произход и затрудненията, произтичащи от това в деликатната светлина на космическите изследвания, не би могло да бъдат преодоляни без подкрепата на проф. Табаков. Един любопитен детайл: Табаков говорил английски със силен акцент, например казвал *work* вместо *work*.

През годините проф. Табаков е имал добро здраве – той почти до последните си години е останал със запазена работоспособност и се е радвал на творческо дълголетие. Последната му публикация е от 2011 г. (Drensky et al., 2011).

Проф. Виден Табаков сам е определил своите научни интереси в следните области: ракети, турбодвигатели, двуфазно изтичане, аеродинамика, ракетно

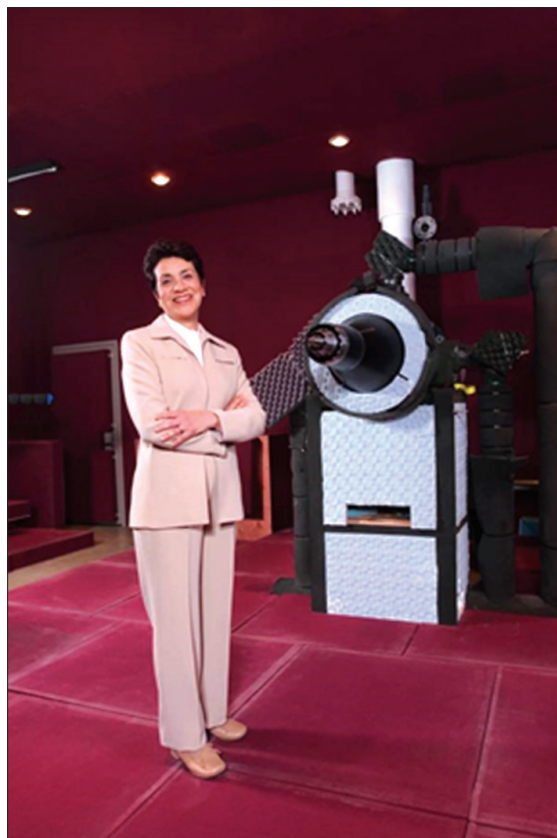

Книга за проф. Табаков

гориво, ерозия, космически полети. Изследванията върху ерозията на материалите, повлияна от външни фактори, са се оказали особено важни. Предпазването на космическите апарати от космическия прах или предпазването на военните средства от затлъчване на двигателите им с пясък, или предпазване на техните брони от рушителното действие на прахови частици са били задачи, в решаването на които проф. Табаков има съществен принос. Второто се оказало особено важно за американците по време на „Пустинна буря“ – тогава със своите решения проф. Табаков е осигурил много допълнителни средства за Университета и за себе си.

В SCOPUS научното творчество на Виден Табаков е представено със следните числа: 219 публикации, цитирани 1515 пъти от други автори; съавторите на Табаков са 105. Важен белег за научната разпознаваемост на даден изследовател е неговият персонален индекс на Хирш. Този показател за Табаков се дава с числото 21. Най-цитираната публикация на проф. Табаков е със 165 цитата (Grant et al., 1975). През 2016 г. цитатите на Виден Табаков са 61. Тези наукометрични данни са изключителни, още повече че те са за област с висока степен на секретност, където повечето от получените резултати не получават публичност.

През 2000 г. имах среща и дълъг разговор с проф. Табаков. В този разговор стана дума за много неща – и за училището в Белоградчик, и за сталактитите в Магурата, и за учението във Видин. Тогава той сподели: „След войната не бе възможно да се върна в България. – И се пошегува: – Ако се бях върнал,

Проф. Ауатеф Хамед

щяха да ме изпратят на лагер и после, след няколко години, може би щяха да ме направят главен инженер на ТКЗС в с. Стакевци. – Замисли се усмихнат и добави: – Но повишение в Белоградчик едва ли щях да получа“. Той се шегуваше, но всъщност дали това бе шегата...

Виден Табаков навярно е най-успелият български учен в чужбина. Затова наистина е за съжаление, че много малко българи са чували нещо за този изключителен човек. Надявам се, че след това тържествено събрание, организирано от Института по космически изследвания и ръководството на Българската академия на науките, името на проф. Виден Табаков ще намери истинското си място сред плеядата български учени, които са гордост на България с непреходния си принос в развитието на световната наука и човешката цивилизация.

Родният дом на проф. Виден Табаков в с. Стакевци, Белоградчишко (2010 г.)

Проф. А. Хамед с доц. Н. Томов, проф. Г. Сотиров, д-р Г. Дренски и проф. Б.В. Тошев в Астрономическата обсерватория в Белоградчик, 28 октомври 2016 г.

БЕЛЕЖКИ

1. Доклад на международна конференция за проф. Виден Табаков, София – Белоградчик – Видин, 27 – 29 октомври 2016 г.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Drensky, G., Hamed, A. Tabakoff, W. & Abot, J. (2011). Experimental investigation of polymer matrix reinforced composite erosion characteristics. *Wear*, 270, 146 – 151.
- Grant, G. & Tabakoff, W. (1975). Erosion reduction in turbomachinery resulting from environmental solid particles. *J. Aircraft*, 12, 471 – 478.

PROF. WIDEN TABAKOFF – A COURSE OF LIFE AND SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS

Abstract. This paper is in commemoration of the recently passed away prof. Widen Tabakoff (1919 – 2015), USA. Widen Tabakoff was born in 1919 in Stakevtsi, near Belogradchik, Bulgaria. He was a famous airspace engineer and researcher who participated in NASA program “Apolo” for sending people to the Moon.

✉ **Professor B.V. Toshev**

University of Sofia
1, James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, Bulgaria
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg